

Riksantikvaren viser til høringen av Bygningsenergidirektiv (EU) 2024/1275 og takker Energidepartementet for muligheten til å gi innspill. Innspillene vil være et underlag til departementets vurdering av direktivet i den videre EØS-prosessen.

Direktivet gir fleksibilitet slik at medlemsstatene kan tilpasse energikrav for historiske bygninger og kulturmiljø gjennom særskilte bestemmelser.

Tilpassede energikrav for verneverdige bygg er allerede sikret gjennom plan- og bygningsloven § 31-4 og TEK17 § 14-1 (5). Dagens unntak er fullt forenlige med Bygningsenergidirektivet (EU) 2024/1275 og må videreføres ved innføring av direktivet i norsk rett.

Unntak fra energikrav vil også gjelde for tradisjonelle nybygg etter Riksantikvarens forståelse av direktivet, og norske unntak for laftede bygg i TEK17 § 14-5 (4) må opprettholdes etter innføringen av det.

Unntakene må tydelig bekreftes og forankres ved innføring av direktivet.

Innledning

EU-traktatene gir unionen en tydelig forpliktelse til å ivareta kultur og kulturmiljø. Artikkel 3(3) i Traktaten om Den europeiske union (TEU) fastslår at EU «skal respektere sitt rike kulturelle og språklige mangfold og sikre at Europas kulturarv bevares og utvikles». Artikkel 167 i Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (TFEU) sier at EU skal «bidra til å fremme medlemsstatenes kulturer, samtidig som den respekterer deres nasjonale og regionale mangfold og fremhever den felles kulturarven». Tiltak kan omfatte forbedring av kunnskap og formidling av europeisk kultur og historie, bevaring og sikring av kulturarv av europeisk betydning og samarbeid mellom medlemsstatene og støtte til deres tiltak¹. Begge bestemmelsene inngår i den siste konsoliderte versjonen av traktatene². Norge har på nasjonalt nivå et lovfestet ansvar for å ivareta kulturmiljøet. Dette ansvaret er sektorovergripende og gjelder på tvers av forvaltningsområder.

Norge har som alle europeiske land påtatt seg et ansvar for å nå klimamålene i Parisavtalen. Skal vi klare å begrense negative virkninger av klimaendringene, er det avgjørende å senke klimagassutslippene raskt nok. Det er dokumentert at bevaring, oppgradering og energieffektivisering av eksisterende bygninger kan bidra i dette

arbeidet¹. Riksantikvaren anerkjenner behovet for å redusere energibruken i bygningsmassen. Basert på forskning og erfaringsbasert kunnskap, vet vi likevel at hva som er den beste løsningen for energioppggradering ofte varierer. Denne kunnskapen kommer også frem i EUs bygningsenergidirektiv, som i stor grad åpner for at landene selv skal komme frem til målsetningene i direktivet, på bakgrunn av det enkelte lands lokale forhold og forutsetninger. Energioppggradering må løses på ulike måter i de ulike landene, og på ulike måter i ulike bygninger, for å sikre gode tekniske løsninger og bevaring av Europas rike kulturmiljøer.

Eldre hus kan energioppggraderes

Det er store muligheter for å energioppggradere de aller fleste bygninger med god effekt, når det blir gjort med kompetanse og kunnskap om bygningen. Vi har gode eksempler på effektive tiltak så som etterisolering, forbedring framfor utskiftning av eldre og opprinnelige vinduer, varmepumpeløsninger og effektiv styring av energiforbruk i eldre bygninger. På Kongegården i Halden har man klart å redusere energiforbruket i den fredede bygningen med 75 % takket være en innovativ varmepumpeløsning, sammen med andre tiltak. I Sandnes gamle rådhus ble glasset i de opprinnelige teak-vinduene fra 1960-tallet byttet med isolerglass. Slik beholdt man de antikvariske verdiene og det opprinnelige utseende, og fikk samtidig en tilfredsstillende energisparende løsning. I små, kompakte bolighus i tre er det ofte enkle grep som skal til for å redusere energiforbruket betraktelig, for eksempel ved etterisolering av loft. I større anlegg, så som næringsbygg, er det andre tiltak som kreves.

Behov for tilpassede løsninger for å unngå skader og tap av kulturhistoriske verdier

Når man skal energioppggradere eldre bygninger er det ikke alltid man kan bruke standard løsninger. Det er heller ikke alltid mulig å nå opp til de høyeste kravene som stilles til et nullutslippsbygg, uten å risikere negative byggtekniske konsekvenser og tap av viktige kulturhistoriske verdier.

Energioppggradering av eldre bygninger må bli utført av kompetente håndverkere med kunnskap om eldre bygningsfysikk og materialer. Konsekvensene for historiske bygninger kan være enorme dersom energioppggraderingstiltak utføres på feil måte og ved feil bruk av moderne materialer. Det kan være tekniske konsekvenser, for eksempel råteskader og sopp fordi fuktighet ikke slipper ut av konstruksjonen. Dette kan også gi frostsprengning av mur dersom fuktighet samler seg i konstruksjonen og fryser til. Også tiltak fra innsiden av bygningen kan gi utfordringer. Feil tiltak i eldre bygninger er en problemstilling som vil være lik og kritisk for alle land i Europa.

¹ [RA Klimastrategi 2021.15.08-oppslag_150dpi.pdf](#)

Videre kan konsekvensene være tap av kulturhistoriske verdier fordi uttrykket på bygningen endres og materialer skiftes ut, og på den måten forandres enkeltbygg og hele områder i bygder og byer. Moderne vindusløsninger har ofte mer og tyngre glass, som fører til kraftigere vindusomramming og sprosset enn i eldre vinduer. Ved utskifting blir de visuelle proporsjonene dermed forrykket, og bygningenes estetiske verdi blir kraftig redusert, samtidig som bygningene i stor grad mister sitt opprinnelige utseende og sin autenticitet.

I et miljø- og klimaperspektiv er det også viktig å påpeke de økonomiske konsekvensene av å gjennomføre slike utskiftingstiltak som fører til unødvendig materialbruk. Eldre vinduer og dører kan vedlikeholdes og repareres. Ved å skifte ut eldre dører og vinduer som har god materialkvalitet og en fremtidig levetid på flere hundre år, med nye vinduer og dører som har garantert varighet på maksimum 30 år, øker man avfallsmassen betydelig. Dette skaper unødige store mengder bygningsavfall og øker det totale klimaavtrykket negativt. Dette beregningsperspektivet - økt avfallsmengde ved utskifting, må også inn i det endelige miljøregnskapet når man snakker om energieffektivisering som klimatiltak.

Norske forhold

Som Energidepartementet skriver i høringsbrevet, er energibruken i europeiske bygg vesentlig forskjellig fra energibruken i norske bygg. Der bygg utgjør over 30 prosent av de energirelaterte utslippene i EU, utgjør de i Norge rundt én prosent av Norges samlede utslipp. I tillegg har Norge allerede noen av de strengeste energikravene til bygg i Europa.

Denne forskjellen må, som departementet er inne på, reflekteres i fastsettingen av nasjonale energikrav og i eventuelle mål for forbedring av energiytelse. I *Foreløpig posisjonsnotat om Bygningsenergidirektivet versjon 2024*, og også i høringen sendt ut i høst fra Energidepartementet, leser vi at Norge sammenliknet med mange av landene i EU, har et godt utgangspunkt for å nå målet i direktivet, nemlig en avkarbonisert bygningsmasse innen 2050. Med andre ord anser Energidepartementet at mange av målsetningene i direktivet allerede er oppfylt i Norge. Riksantikvaren kommenterer likevel kravene, slik de er formulert i direktivteksten, nedenfor. Dette gjelder særlig artikkel 5, 7, 8 og 9.

Bruk og ombruk av eksisterende bygningsmasse

Riksantikvaren merker seg at den innledende betraktningen i avsnitt 7 til Bygningsenergidirektivet, som sier at "bygninger forårsaker klimagassutslipp før, under og etter deres levetid. 2050 – visjonen om en avkarbonisert bygningsmasse går lenger enn dagens fokus på driftsrelaterte klimagassutslipp. [...] Det bør tas hensyn til livssyklusytelsen til bygninger, ikke bare i nye bygg, men også ved renoveringer [...]."

“Bygninger utgjør en viktig materialbank som i mange tiår fungerer som et lager for ressurser, og konstruksjonsmessige løsninger og materialvalg påvirker i stor grad livssyklusutslippene for både nye bygninger og renoveringer.”

Bruk og ombruk av eksisterende bygningsmasse i stedet for riving og nybygg er et av de viktigste tiltakene for å redusere klimagassutslipp fra bygg- og anleggsbransjen. Et ensidig fokus på energibruk i drift kan føre til enten riving og nybygg, eller svært omfattende tiltak. Det er viktig at direktivets bestemmelser om energirenovering ikke leder til unødvendig utskifting av funksjonelle bygningsdeler, men stimulerer til god istandsetting og riktig energioppgradering. Mange eldre bygninger er bygget med materialer som er holdbare og enkle å vedlikeholde, og som dermed ikke må skiftes ut like ofte som nyere materialer. I overgangen til en mer sirkulær bygg- og anleggsbransje er dette et viktig perspektiv å ha med seg. Riksantikvaren er derfor positive til at EU tydeliggjør behovet for å se helhetlig på oppgradering av bygningsmassen. I norsk sammenheng, hvor vi har en høy andel fornybar energi i energimiksen og generelt et lavere klimagassutslipp fra energibruk, er dette viktig å merke seg.

Nasjonal lovgivning som gir unntak fra energikrav for eksisterende bygninger

Paragraf 31-4 i plan- og bygningsloven (pbl) ble endret 1. januar 2023. Både i lovforarbeidene og i presiseringer fra Direktoratet for byggkvalitet kommer det tydelig frem at formålet med bestemmelsen er at flere eksisterende bygninger skal tas i bruk.

Bestemmelsen har tatt hensyn til at oppgradering av eksisterende bygninger til nybyggstandard etter TEK17, i mange tilfeller ikke er den beste løsningen. Unntaksbestemmelsen åpner for at man skal finne løsninger som er så tett på de tekniske kravene som mulig, men hvor man tar hensyn til både formell vernestatus, alder, fordeler som oppnås ved å gi unntak, kompenserende tiltak m.m. Bestemmelsen kan brukes til å gi unntak som vil ivareta kulturhistoriske verdier, også for bygninger som ikke har en formell vernestatus. I lovforarbeidene står det at en fordel med å gi unntak kan være at viktige kulturverdier blir ivaretatt.²

Videre åpner TEK17 § 14-1 (5) for at de tekniske kravene til energiytelse gjelder "så langt de passer" dersom de ikke er forenelige med bevaring av kulturminner og antikvariske verdier. Riksantikvaren er svært positive til det mulighetsrommet som unntaksmulighetene i pbl. § 31-4 og TEK17 §§14-1 (5) gir og mener at bygningsenergidirektivet kan og må gjennomføres i norsk rett uten at dette snevres inn.

² Prop. 64 L (2020-2021) s. 29

Riksantikvarens tolkning av Byggningsenergidirektivets krav til eksisterende bygninger

Byggningsenergidirektivet Artikkel 5 nr. 1 regulerer at medlemsstatene skal fastsette minstekrav for energiytelse. Videre, i tredje og fjerde ledd, åpnes det for at "når medlemsstatene fastsetter disse kravene, kan de skille mellom nye og eksisterende bygninger og mellom forskjellige kategorier av bygninger" og at "i disse kravene skal det tas hensyn til [...] lokale forhold, bygningens alder og den tiltenkte bruk". Øvrige bestemmelser i direktivet, eventuelt også landenes egen praksis dersom de har sterkere ambisjoner enn direktivet legger opp til³, regulerer innslagspunktene for når kravene slår inn. For eksisterende bygninger slår kravene inn når de gjennomgår større renoveringer. Også ved renovering eller skifte av bygningselementer som har en betydelig innvirkning på klimaskjermens energiytelse, skal kravene anvendes. Det samme gjelder skifting eller oppgradering av tekniske bygginstallasjoner. Se artikkel 1, 2. c).

I artikkel 5 nr. 2, åpnes det i tillegg for at "medlemslandene kan tilpasse kravene i nr. 1 til bygninger som er offisielt vernet på nasjonalt, regionalt eller lokalt plan, som en del av et fredet miljø eller på grunn av sin særlige arkitektoniske eller historiske verdi, dersom overholdelse av visse krav vil innebære en uakseptabel endring av bygningens karakter eller utseende." Riksantikvaren tolker dette som formell vernestatus. I norsk lovgivning vil dette tilsi fredning etter kulturminneloven eller vern etter plan- og bygningsloven.

I artikkel 8 som omhandler eksisterende bygninger presiseres det at medlemslandene skal treffe de tiltakene som er nødvendige for å sikre at bygninger som gjennomgår en større renovering skal oppgraderes til å nå minstekravene fastsatt gjennom Artikkel 5, *i den grad det er teknisk, funksjonelt og økonomisk gjennomførbart*. Som vi har sett på innledningsvis, vil det i en del tilfeller ikke være teknisk, funksjonelt og økonomisk gjennomførbart å oppgradere til gitte fremtidige standardkrav. Dette vil gjelde både boliger og bygninger som ikke brukes til boligformål. Slik Riksantikvaren tolker artikkel 8, åpner den her opp for tilpasninger/unntak også for bygninger som ikke har en formell vernestatus.

Artikkel 9 omhandler minstestandard for energiytelse for bygninger som ikke benyttes til boligformål, og forløp for gradvis renovering av bygningsmassen som brukes til boligformål. Hvert land skal fastsette terskelverdier for energiytelse i tråd med direktivets bestemmelser. I artikkel 9 nr. 6 står det at medlemsstatene kan beslutte å ikke anvende minstestandarder for spesifiserte kategorier av bygninger. Vi finner i

³ I tråd med Artikkel 1, 3. understrekes det at kravene fastsatt i direktivet er minstekrav og ikke skal være til hinder for at en medlemsstat opprettholder eller innfører strengere tiltak, forutsatt at slike tiltak er forenelige med unionsretten.

bokstav a) at bygninger som har et offisielt vern, eller andre kulturarvsbygninger kan unntas fra minstestandardene. Det samme gjelder for bygninger som brukes til gudstjeneste og annen religiøs virksomhet. Riksantikvaren tolker at artikkel 9 åpner for unntak fra minstestandardene både for bygninger med formell vernestatus og andre verneverdige bygninger.

I artikkel 9 nr. 1 slås det fast at dersom en nytte-kostnadsanalyse viser at det er ugunstig å oppgradere bygningen for å oppnå terskelverdiene, skal medlemslandet kreve at man heller gjennomfører enkeltstående tiltak for å heve energiytelsen ved en gunstig nytte-kostanalyse. Riksantikvaren tolker derfor at det også i artikkel 9 gis et mulighetsrom som åpner for at medlemslandet kan gjøre unntak fra minstestandardene som fastsettes for bygg som ikke brukes til boligformål.

Slik Riksantikvaren leser Bygningsenergidirektivet, åpner direktivet opp for flere muligheter for å tilpasse energikravene til historiske bygninger. Formuleringene i direktivet er svært like formuleringene i plan- og bygningsloven § 31-4 og i TEK17 § 14-1 (5). Riksantikvaren mener det er viktig at formålet med pbl⁴ § 31-4 og den særskilte unntaksbestemmelsen i TEK17 legges til grunn og blir ivarettatt når Bygningsenergidirektivet skal tas inn i norsk rett.

Klimagassutslipp fra livsløp vs. energibruk i drift

Det er avgjørende at direktivets bestemmelser om energirenovering ikke leder til unødvendig utskifting av funksjonelle bygningsdeler, men stimulerer til god istandsetting og kunnskapsbaserte energiløft. Utskiftning av opprinnelige vinduer i eldre bygninger, og isolering med utskiftning av panel har ikke alltid kostnytte effekt sammenlignet med gode oppgraderinger i sokkel og loft tilpasset historiske bygninger. Utskiftning av opprinnelige bygningsdeler vil kulturmiljøene i mange tilfeller tape på, og det vil samtidig føre til store avfallsmengder.

Hvordan måle effekten?

Bygningsenergidirektivet artikkel 4 krever at medlemsland bruker metoden for beregning av bygningers energiytelse som fremgår av direktivets vedlegg 1. Metoden skal brukes på nasjonalt eller regionalt nivå.

I vedlegg 1 nr. 1 står det at "en bygnings energiytelse skal bestemmes på grunnlag av beregnet eller målt energiforbruk og skal gjenspeile typisk energiforbruk [..]. [...] Dersom

⁴ Kapittel 2: Bakgrunn for proposisjonen og Kapittel 4.4: Kommunens adgang til å gi unntak fra tekniske krav: [Prop. 64 L \(2020–2021\) - regjeringen.no](#)

det er mulig, skal typisk energiforbruk og typisk brukeratferd baseres på tilgjengelige nasjonale statistikker, byggeforskrifter og delte data."

I de innledende betraktningene i direktivet kommer det fram under nummer 12) at energiytelsen i bygninger bør beregnes ved hjelp av en metode som kan differensieres på nasjonalt og regionalt plan og at metoden bør omfatte alle faktorer som spiller en rolle for energiytelsen.

I dagens energimerkeordning i Norge, settes karakter basert på beregnet energiforbruk. Enova skriver på sine nettsider at "beregningene er basert på data brukeren oppgir. Dersom brukeren har valgt forenklet vei til energiattest, vil energiattesten måtte baseres på standardverdier for den hustypen som er valgt. Videre er beregningene basert på normalisert klima og normal bruk av bygningen (f.eks. normal husholdningsstørrelse, innetemperatur), og avvik mellom beregnet energibruk og faktisk bruk kan forekomme."⁵

Forskning fra NMBU i 2024 viser at dagens energimerke for boliger ofte er feil, og at det er betydelig forskjell mellom målt og beregnet energiforbruk i boligene. Forskerne fra NMBU⁶ påpekte at dersom energimerkeordningen blir styrende verktøy for å oppfylle målene i bygningsenergidirektivet, kan man risikere å gjennomføre feil tiltak. Kartleggingen viser at gjennomsnittlig energiforbruk i boliger med energimerke G er under halvparten av det det beregnes til. Resultatene sammenfaller med tilsvarende undersøkelser fra Tyskland og Danmark. Hvis man da gjennomfører tiltak for å oppgradere boligene til kravene for A eller B, kan man risikere mindre reell reduksjon i energiforbruk enn beregnet.⁷ Forskningen fra NMBU har blitt diskutert i etterkant, og har satt fokus på et viktig tema: investeringer i bygg må baseres på faktiske forhold.

Vi vet at små og mellomstore energioppraderingstiltak⁸, som også ivaretar kulturhistoriske verdier, har god effekt på energiforbruket i eldre bygg. Med dagens energimerkeordning kommer ikke dette nødvendigvis til uttrykk ved resultatet av energikarakteren som settes på eldre hus. Vi ser at nyere forskning gir økt kunnskap om beregning av energiforbruk og er opptatt av at energioppraderingstiltak gjennomføres med utgangspunkt i faktisk effekt og ikke beregnet effekt.

Riksantikvaren forstår at energimerkeordningen ikke per nå ligger til grunn for nye krav i direktivet. Vi leser i spørsmål og svar om Bygningsenergidirektivet på hjemmesiden i tilknytning til høringen at "I drøftelsene i EU om nytt bygningsenergidirektiv ble det foreslått at de dårligste byggene med energikarakter G skulle løftes til E og D innen

⁵ [Beregning av energikarakteren | Enova](#)

⁶ Arnkell Jonas Peterse, Solvor Mathiesen Gjerde og Thomas Thiis

⁷ Sett inn kilder her: [Energimerking av bygg: Hvorfor små oppgraderinger ikke reduserer energibruken](#)

⁸ [Klimagassanalyse bygg Innlandet](#) side 105 og [Rapport: Energieffektivisering i eksisterende bygninger](#).

henholdsvis 2030 og 2033. Dette forslaget ble ikke vedtatt, og direktivet krever dermed ikke dette.

I direktivet som er vedtatt settes et mål om at den gjennomsnittlige energibruken i boligmassen skal reduseres med minst 16 prosent fra 2020 til 2030, og med minst 20-22 prosent innen 2035. Det stilles ikke krav som pålegger investeringer fra boligeiere. Hvilke virkemidler de nasjonale myndighetene bruker for å redusere energibruken i bygg er det opp til hvert enkelt land å bestemme.

Nasjonal plan for gradvis renovering

I Bygningsenergidirektivet artikkel 9 nr. 2 står det at hver medlemsstat skal fastsette et nasjonalt forløp for gradvis renovering av bygningsmassen som brukes til boligformål. Vi ser av Energidepartementets vurdering av 2018-direktivet at EUs satsning på en langsiktig renoveringsstrategi anses som dekket av eksisterende politikk i Norge, og ikke medfører krav eller økte kostnader for boligeiere. I den foreløpige vurderingen av direktivet fra 2024, vurderer departementet at det heller ikke her stilles krav som pålegger investeringer fra boligeiere. Videre er det opp til hvert enkelt land å bestemme hvilke virkemidler de nasjonale myndighetene bruker for å redusere energibruken i boligbygg.⁹

Økonomiske incentiver

Vi ser videre at EU gjennom Bygningsenergidirektivet oppfordrer medlemslandene til å tilby økonomisk støtte til energioppdragering av eksisterende bygninger. Også her anser Energidepartementet at Norge er dekket ved eksisterende tilskuddsordninger og regelverk. Det er avgjørende at eventuelle fremtidige incentivordninger for energioppgraderinger ikke utelukker eldre bygninger som omfattes av unntakene i direktivet.

Dagens og fremtidens nasjonale økonomiske støtteordninger må ha kompetanse i energiløft for historiske bygninger, for å sikre bygningsmassens tekniske kvalitet og verneverdier.

Solenergi

I Bygningsenergidirektivet artikkel 10 står det at medlemsstatene skal sikre installasjon av passende solenergiutstyr hvis dette er teknisk egnet og økonomisk og praktisk gjennomførbart. Hva det vil si at noe er «teknisk egnet og økonomisk og praktisk gjennomførbart», er noe medlemslandene selv må definere.

⁹ [Spørsmål og svar om bygningsenergidirektivet - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/no/Spørsmål-og-svar-om-bygningsenergidirektivet)

Riksantikvaren er positiv til at det kan etableres solenergianlegg på bygninger med vern, men en etablering må vurderes i lys av sårbarhet og verdier knyttet til et bygg eller område. Det må være en forutsetning at tiltaket ikke bryter med det arkitektoniske hoveduttrykket, og at detaljering blir tilpasset bygningen. Vi viser til vår veileder om solenergi for detaljer rundt dette¹⁰.

Nye bygninger

Riksantikvaren er opptatt av at håndverkere skal kunne oppføre nye bygninger med tradisjonelle materialer og metoder. Dette er viktig for å kunne opprettholde håndverkstradisjoner i tråd med EUs og Norges forpliktelser for kulturarvsfeltet.

Artikkel 7 regulerer medlemsstatenes forpliktelser når det gjelder nye bygninger. Medlemsstatene skal sikre at nye bygninger er nullutslippsbygninger i samsvar med artikkel 11, innen gitte frister. Artikkel 11 definerer kravene til nullutslippsbygninger. Artikkelen sine siste ledd uttrykker at dersom det ikke er teknisk eller økonomisk gjennomførbart å oppfylle kravene, kan det samlede årlige forbruket av primærenergi også dekkes av annen energi fra nettet, som er i samsvar med kriteriene fastsatt på nasjonalt plan.

Riksantikvaren legger til grunn at dette vilkåret kan benyttes, men ønsker en tydeliggjøring i fremtidige revideringer direkte i artikkel 7 for nye bygninger satt opp i tradisjonsuttrykk og metode. Nyproduksjon av tradisjonsbygninger er vesentlig i hele Europa for å holde tradisjonshåndverket økonomisk bærekraftig og levende, og legger i tillegg grunnlaget for kompetansen som er nødvendig for istandsetting av våre kulturmiljø.

Vi mener at det er viktig å få en tydelig nasjonal tilpasning for dette kravet i EØS - prosessen. Det er likedan viktig at EU gjøres oppmerksom på behovet for unntak fra hovedkrav ved nyoppføring av bygninger med tradisjonelle håndverksmetoder og materialer i alle europeiske land.

I forbindelse med innføringen av TEK17, der unntak for energiregler for laftede bygg i TEK10 ble foreslått fjernet, fikk Riksantikvaren utført en analyse og vurderinger av klimagassutslipp for et laftet bolighus sett i sammenheng med foreslåtte energikrav i TEK17. Analysen ble foretatt av Civitas. Arbeidet viste at laftede hus har vesentlig lavere klimagassutslipp fra materialbruk enn passivhus, men noe høyere utslipp fra energibruk

¹⁰ [Vei-leder om sol-energi-anlegg: bokmål – Riksantikvaren](#)

i drift. Med fornybar energi og bevisste materialvalg er totalutslippet på nivå med TEK17-boliger.¹¹

I TEK17 § 14-5 (4) finnes det i dag unntak fra de generelle kravene til energieffektivitet for laftede boligbygninger og fritidsboliger. Riksantikvaren mener det er vesentlig for kulturarvsfeltet at dette unntaket beholdes.

Behov for kompetanse og rådgivning

Vi ser at det i artikkel 18 i Bygningsenergidirektivet stilles krav om innføring av felles kontaktpunkter for energirenovering av bygninger for huseiere, små og mellomstore bedrifter og andre interessenter. Disse skal sikre faglig bistand og blant annet gi effektiv informasjon om tekniske og økonomiske muligheter.

For eiere av historiske bygninger er det viktig med tilgang på rådgivere med rett kompetanse. Særlig når man skal gjennomføre energioppgraderingstiltak som kan endre bygningsfysikken, er det viktig med rett rådgivning og rett kompetanse hos utførende håndverker. Riksantikvaren lanserte i 2024 vår håndverksstrategi¹², hvor nettopp denne tematikken løftes frem. Flere steder i landet finnes det i dag bygningsvernssentre som gir råd om vedlikehold, istandsetting og energioppgradering til eiere av eldre bygninger. Andre steder i landet er disse tjenestene organisert under museene. Riksantikvaren mener at det er viktig å sikre rådgivningstjenester i hele landet som har kunnskap om eldre bygningsmasse og hvordan energioppgradering kan gjennomføres uten skader eller tap av kulturhistoriske verdier.

Renoveringspass

I artikkel 12 i Bygningsenergidirektivet står det at medlemsstatene skal innføre en ordning for renoveringspass. Renoveringspasset skal utstedes av en kvalifisert eller sertifisert ekspert etter besøk på stedet.

Riksantikvaren mener det er viktig at ordninger for energimerking og «renovation passports» innrettes slik at de anerkjenner bygningens kulturhistoriske egenart og bruksverdi. Det er viktig at de ekspertene som utsteder renoveringspass har dokumentert kompetanse på verneverdig bebyggelse og kan gi råd i samsvar med de tekniske forutsetningene og kulturhistoriske verdiene. Her kan regionale rådgivningstjenester være en viktig ressurs.

¹¹ [Riksantikvarens vitenarkiv: Klimagassutslipp i et livsløpsperspektiv, for lafta bolighus og standard TEK17-bygg](#)

¹² [Riksantikvarens håndverkstrategi - Riksantikvaren](#)

Avslutning

Riksantikvaren forutsetter at unntakene som finnes i Bygningsenergidirektivet for eldre bygninger, og i norsk lovgivning, ikke reduseres i EØS – forhandlingene og ved implementeringen av direktivet. Vi legger til grunn at dette også gjelder nyproduksjon av laftede bygninger. Det er likevel behov for tydelige nasjonale tilpasninger for nybyggkravet av hensyn til produksjonen av laftede bygninger i og etter EØS – prosessen.